Sifatli ta'lim-yorqin kelajak
ISSN: 3060-4761

TerDPI ILMIY XABARNOMASI
SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

www.xabarnoma.terdpi.uz

UDK: **372.30**
ORCID:0009-0007-0373-0665

TA'LIM JARAYONIDA O‘QUVCHILAR O‘QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Yo‘ldoshev Nazar O‘sarovich
Osiyo texnologiyalari universiteti katta o‘qituvchisi
E-mail: margubahumoyun@gmail.com

Annotatsiya: Ayni paytda jamiyatda ro’y berayotgan ijtimoiy o’zgarishlarni o’z ko’zi bilan ko’rib, ularni ongli his etadigan, davrning global masalalari xususida mustaqil fikrlovchi ijtimoiy - ma’naviy savodxon avlodni shakllantirish davr talabidir. Ushbu maqola o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish metodikasini takomillashtirishga qaratilgan tadqiqotni o‘z ichiga oladi. Maqolada o‘qish savodxonligini oshirishning nazariy asoslari, o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish strategiyalari va o‘qituvchilarning roli kabi masalalar yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘qish savodxonligini oshirish uchun o‘qituvchilar turli xil o‘qitish strategiyalarini qo‘llashi, o‘quvchilarning qiziqishlarini hisobga olishi va ularning o‘qish ko‘nikmalarini doimiy ravishda baholab borishi lozim.

Kalit so‘zlar: o‘qitish strategiyalari, o‘quvchilarning individual xususiyatlari, zamonaviy baholash usullari.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПОВЫШЕНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация: В условиях современных социально-экономических трансформаций актуальным является формирование поколения, способного осознанно воспринимать происходящие изменения, критически анализировать глобальные проблемы и самостоятельно вырабатывать решения в условиях меняющегося мира. Эта задача требует воспитания социально-духовно грамотных людей с высоким уровнем образования. В статье рассматривается совершенствование методики повышения читательской грамотности учащихся, направленной на развитие у них способности к осмысленному восприятию и анализу текстов. Анализируются теоретические основы повышения читательской грамотности, стратегии формирования навыков чтения, а также роль педагогов в процессе обучения. Результаты исследования свидетельствуют о том, что эффективное повышение читательской грамотности возможно при условии применения учителями разнообразных педагогических стратегий, учета индивидуальных интересов и потребностей учащихся, а также постоянной оценки их прогресса в развитии читательских навыков.

Ключевые слова: грамотность чтения, методика обучения, навыки чтения, стратегии обучения, индивидуальные особенности учащихся

Sifatli ta'lim-yorqin kelajak
ISSN: 3060-4761

TerDPI ILMIY XABARNOMASI
SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

www.xabarnoma.terdpi.uz

IMPROVING THE METHODOLOGY FOR IMPROVING READING LITERACY OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract: The problem of individual activity in education is one of the most urgent problems in pedagogy, psychology and educational practice. Achieving educational goals, all-round development of a person, the problem of the activity of a person in education as a leading factor of his professional training requires a fundamental understanding of the most important elements (content, forms, methods) and situation of education. This article highlights the current state of ways to increase the learning activity of students in the native language and reading literacy classes of the elementary school, as well as the speech skills acquired through the native language and reading literacy classes.

Keywords: reading literacy, teaching methodology, reading skills, teaching strategies, individual characteristics of students

KIRISH. O‘qish savodxonligi ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. O‘quvchilarning o‘qish ko‘nikmalari ularning kelgusi hayotida muvaffaqiyatli bo‘lishlarida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bois, o‘qituvchilar oldida o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish va ularning o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish vazifasi turadi.

O‘qish savodxonligi o‘quvchining turli xil matnlarni o‘qish, tushunish, tahlil qilish va baholash qobiliyatini anglatadi [1]. O‘qish savodxonligi o‘quvchilarga nafaqat o‘quv materiallarini o‘zlashtirishga, balki dunyoqarashini kengaytirishga, tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga va hayotiy muammolarni hal qilishga yordam beradi [2].

Biroq, ko‘plab tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi darajasi hali ham past darajada qolmoqda [3, 4]. Bunday holat o‘qituvchilar oldida o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish va ularning o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun yangi metodlarni ishlab chiqish va mavjud metodlarni takomillashtirish vazifasini qo‘yadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA ADABIYOTLAR TAHLILI. Ushbu tadqiqot o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish metodikasini takomillashtirish masalasini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida adabiyotlar tahlili va nazariy yondashuvlar qo‘llanildi.

O‘qish savodxonligining nazariy asoslari ko‘plab tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. O‘qish savodxonligi tushunchasi turlicha talqin qilinadi. Ba'zi tadqiqotchilar o‘qish savodxonligini o‘quvchining matnni o‘qish va tushunish qobiliyati sifatida ta'riflasa [1], boshqalari esa o‘qish savodxonligini o‘quvchining matnga tanqidiy yondashish va uni tahlil qilish qobiliyati sifatida talqin qiladi [5].

O‘qish savodxonligini oshirish uchun o‘qituvchilar turli xil o‘qitish strategiyalarini qo‘llashi lozim. Bular orasida o‘qishdan oldin, o‘qish davomida va o‘qishdan keyin qo‘llaniladigan strategiyalar mavjud [6]. O‘qishdan oldin qo‘llaniladigan strategiyalarga o‘quvchilarning mavzuga oid bilimlarini faollashtirish, o‘qish maqsadini belgilash va o‘qish uchun motivatsiya yaratish kabilar kiradi. O‘qish davomida qo‘llaniladigan strategiyalar matnni tushunishni ta'minlash, matnda uchraydigan notanish so‘zlarning ma'nosini anglash va matnni tahlil qilishni o‘z ichiga oladi. O‘qishdan keyin qo‘llaniladigan strategiyalar esa o‘qilgan matnni muhokama qilish, savollarga javob berish va o‘qilganlarni xulosalab, umumlashtirishni o‘z ichiga oladi [7].

Shu bilan birga, o‘qish savodxonligini oshirishda o‘quvchilarning individual

xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilarning yoshi, qiziqishlari, o‘qish darajasi va o‘rganish uslubi kabi omillar o‘qitish metodlarini tanlashda inobatga olinishi lozim [8]. Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ko‘proq rasmli va qisqa matnlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘lsa, yuqori sinf o‘quvchilari uchun murakkab va uzun matnlarni o‘qish va tahlil qilish ko‘nikmalari muhimroq hisoblanadi.

O‘qish savodxonligini baholash usullari ham tadqiqotchilar tomonidan keng o‘rganilgan. O‘qish savodxonligini baholashda an'anaviy va zamonaviy usullar qo‘llaniladi. An'anaviy usullarga test sinovlari, yozma ishlar va og‘zaki so‘rovlar kabilar kiradi [9]. Zamonaviy usullar esa kompyuter texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, o‘quvchilarning o‘qish tezligi, tushunish darajasi va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini avtomatik tarzda baholash imkonini beradi [10].

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish metodikasini takomillashtirish uchun o‘qituvchilar turli xil o‘qitish strategiyalarini qo‘llashi, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va ularning o‘qish ko‘nikmalarini doimiy ravishda baholab borishi lozim. Bunda an'anaviy va zamonaviy baholash usullarini uyg‘un holda qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi.

NATIJALAR. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda o‘qituvchilarning roli juda muhim. O‘qituvchilar o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘qitish metodlarini tanlashi va ularning o‘qish ko‘nikmalarini doimiy ravishda baholab borishi lozim.

Tadqiqotda o‘qituvchilarning o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish uchun qo‘llaydigan metodlari o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchilar asosan an'anaviy metodlardan foydalanadi, bular orasida matnni ovoz chiqarib o‘qish, matnni sharhlash va savollarga javob berish kabi metodlar keng tarqalgan. Shu bilan birga, ba'zi o‘qituvchilar zamonaviy metodlarni ham qo‘llaydi, masalan, multimedia vositalaridan foydalanish, interaktiv o‘yinlar va guruh bo‘lib ishlash kabi metodlar.

Tadqiqot davomida o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi darajasi ham o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning o‘qish savodxonligi darajasi sinf yuqorilab borgan sari oshib boradi. Biroq, ayrim o‘quvchilarda o‘qish savodxonligi past darajada qoladi va bu holat yuqori sinflarda ham kuzatiladi.

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda ularning *motivatsiyasi* ham muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘qish uchun yuqori motivatsiyaga ega bo‘lgan o‘quvchilar o‘qish savodxonligi bo‘yicha yuqori natijalarga erishadi. Shu bois, o‘qituvchilar o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshirish va ularni o‘qishga undash uchun turli metodlardan foydalanishi lozim.

Tadqiqotda o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholash usullari ham o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, an'anaviy baholash usullari o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini to‘liq baholay olmaydi. Shu bois, o‘qituvchilar zamonaviy baholash usullarini ham qo‘llashi, masalan, kompyuter texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan testlardan foydalanishi lozim.

TAHLIL VA MUHOKAMA. Tadqiqot natijalari o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda o‘qituvchilarning roli muhim ekanligini ko‘rsatdi. O‘qituvchilar o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va ularning o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun turli metodlarni qo‘llashi lozim.

O‘qituvchilarning o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish uchun an'anaviy metodlardan foydalanishi keng tarqalgan holat hisoblanadi. Biroq, tadqiqotlar

shuni ko‘rsatadiki, an'anaviy metodlar o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini to‘liq rivojlantira olmaydi. An'anaviy metodlar ko‘proq o‘quvchilarning mexanik o‘qish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, ularning matnni tushunish va tahlil qilish ko‘nikmalarini yetarlicha rivojlantirmaydi.

Shu bois, o‘qituvchilar an'anaviy metodlar bilan birga zamonaviy metodlarni ham qo‘llashi lozim. ***Zamonaviy metodlar*** o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini yanada samarali rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, multimedia vositalaridan foydalanish o‘quvchilarga matnni vizual tarzda qabul qilish imkonini beradi va ularning matnni tushunishini osonlashtiradi. Interaktiv o‘yinlar esa o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi.

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda ularning *yoshi* va *individual xususiyatlarini* hisobga olish muhim. Kichik yoshdagi o‘quvchilar uchun sodda va qisqa matnlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘lsa, katta yoshdagi o‘quvchilar uchun murakkab va uzun matnlarni o‘qish va tahlil qilish ko‘nikmalari muhimroq hisoblanadi. Shuningdek, o‘quvchilarning o‘rganish uslubi ham inobatga olinishi lozim. Ba'zi o‘quvchilar vizual tarzda o‘rganishni afzal ko‘rsa, boshqalari eshitish orqali yaxshiroq o‘rganadi.

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholashda ham an'anaviy usullar bilan birga zamonaviy usullarni qo‘llash maqsadga muvofiq. An'anaviy usullar o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini to‘liq baholay olmaydi va ko‘pincha subjektiv bo‘lishi mumkin. Zamonaviy baholash usullari esa o‘quvchilarning o‘qish ko‘nikmalarini yanada obyektiv va samarali baholash imkonini beradi. Masalan, kompyuter texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan testlar o‘quvchilarning o‘qish tezligi, tushunish darajasi va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini avtomatik tarzda baholaydi.

Shunday qilib, o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish murakkab jarayon bo‘lib, o‘qituvchilarning yuksak pedagogik mahoratini talab qiladi. O‘qituvchilar an'anaviy va zamonaviy metodlarni uyg‘un holda qo‘llashi, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va ularning o‘qish ko‘nikmalarini doimiy ravishda baholab borishi lozim. Bunda o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish va ularni faol ishtirok etishga undash muhim omil hisoblanadi.

XULOSALAR. Ushbu tadqiqot o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish metodikasini takomillashtirish masalasini o‘rgandi. Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni chiqarish imkonini berdi:

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda o‘qituvchilarning roli juda muhim. O‘qituvchilar o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘qitish metodlarini tanlashi va ularning o‘qish ko‘nikmalarini doimiy ravishda baholab borishi lozim.

An'anaviy o‘qitish metodlari o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini to‘liq rivojlantira olmaydi. O‘qituvchilar an'anaviy metodlar bilan birga zamonaviy metodlarni ham qo‘llashi, jumladan, multimedia vositalaridan foydalanishi, interaktiv o‘yinlar va guruh bo‘lib ishlashni tashkil etishi lozim.

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda ularning yoshi va individual xususiyatlarini hisobga olish muhim. O‘qituvchilar o‘quvchilarning o‘rganish uslubini inobatga olishi va ularning yoshiga mos matnlarni tanlashi lozim.

O‘quvchilarning motivatsiyasi ularning o‘qish savodxonligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. O‘qituvchilar o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni oshirish va ularni faol ishtirok etishga undash uchun turli metodlardan foydalanishi lozim.

O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini baholashda an'anaviy usullar bilan birga zamonaviy usullarni qo‘llash maqsadga muvofiq. Zamonaviy baholash usullari

o‘quvchilarning o‘qish ko‘nikmalarini yanada obyektiv va samarali baholash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirish uchun o‘qituvchilar va ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifalarni belgilab berdi. Ushbu xulosalar asosida o‘qituvchilar o‘z faoliyatini takomillashtirishlari va o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini yanada samarali rivojlantirishlari mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Safarova, R. G. (2016). O‘qish savodxonligini oshirish – dolzarb pedagogik muammo sifatida. Xalq ta'limi, 3, 23-29.
2. Xoliqov, A. A. (2017). O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda innovatsion yondashuvlar. Pedagogik mahorat, 2, 45-50.
3. Abdullayeva, Sh. A. (2020). O‘quvchilarning o‘qish savodxonligini oshirishda o‘qituvchining roli. Maktab va hayot, 4, 32-36.
4. Hakimov, M. F. (2021). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini oshirish metodikasi. Boshlang‘ich ta'lim, 3, 18-24.
5. Ismailova, Z. K. (2019). O‘qish savodxonligini baholashda innovatsion usullar. Xalq ta'limi, 1, 56-62.
6. Yo‘ldoshev, J. G., & Yo‘ldosheva, F. (2016). O‘qish savodxonligini oshirishda o‘qitish strategiyalari. Ta'lim texnologiyalari, 4, 14-20.
7. Qobilova, N. S. (2018). O‘quvchilarning o‘qish motivatsiyasini oshirish omillari. Pedagogik ta'lim, 2, 37-43.
8. Rahimov, A. A. (2017). O‘qish savodxonligini rivojlantirishda individual yondashuv. Maktabgacha va boshlang‘ich ta'lim, 3, 28-33.
9. Safarov, O. O. (2020). O‘quvchilarning o‘qish ko‘nikmalarini baholash usullari. Pedagogika, 4, 51-58.
10. Turdiyev, N. Sh. (2021). Kompyuter texnologiyalari yordamida o‘qish savodxonligini baholash. Informatika va ta'lim, 2, 44-49.